

כז. פועל שנגרם לו נזק בשעת מלאכתו^{סא}, אם הוזק בממונו לכו"ע פטור בעל

ליה נזק, ואפילו הטעינו הוא. ע"כ. ונראה כוונת הרמב"ן שתחלה הוקשה לו שאין לו דין שומר על גופו, ואף אם נאמר שיתכן שיש לו דין שומר, כגון בעבד, ואע"פ שהוא בן דעת, מפני טעותו הו"ל כאינו בן דעת, מ"מ פטור בעבד אף מפשיעה, שאין דיני שומרים בעבדים, וכי תימא שכשהטעינו גרע מפשיעה והו"ל כמזיק בידים, הרי הנזק לא בא מכחו, דכיון דאיירי כשלא חבטו לאלתר הו"ל כפסק כחו, ועי' עוד להלן.

והריטב"א הקשה, מאי משני רב אשי סבר חולשא הוא דנקיט ליה, סוף סוף הוא הטעה את עצמו, ותירץ שהשוכר גרם לו הטעות מפני שסבר שאינו מטעינו אלא כראוי לו (בריטב"א כתב שסבר שאמר לו אמת, ומשמע שאמר לו שמטעינו כראוי, וא"כ כשלא אמר לו יהא פטור, מיהו נראה דלאו דוקא, אלא כיון ששכרו סתם ה"ז כאילו אמר לו), וכיון שעל פיו ניזוק הרי זה גיריה, כמראה דינר לשלחני וכו' וכן כל כיוצא בזה. ועי' קצה"ח (סק"ב), ועי' עוד להלן (הערה עא).

ובתב הטור בשם הרמ"ה שאינו חייב אלא נזק אבל לא בד' דברים, והסביר בקצה"ח דכיון שאינו אלא גרמי פטור מד' דברים, אבל כשחבטו לאלתר שחייב מדין מזיק חייב אף בד' דברים. והנה"מ כתב שאף בחבטו לאלתר פטור מד' דברים, שאינו אלא ממנו שהזיק, וצ"ע דאם בחבטו לאלתר אמאי קרי ליה ממנו, ובאור שמח כתב שפטור מד' דברים משום שלא נתכוין להזיקו. ובשו"ת ברית יעקב (סימן קד) כתב שבהטעינו השוכר לעולם חייב בד' דברים, והרמ"ה איירי כשהטעין הפועל עצמו, ויתבאר עוד בע"ה בפת"ח (ח"ו) דיני נזיקין (פרק ג סעיף ז ופרק יא סעיף ד).

סד. ט"ז וחידושי רעק"א, ואפילו בפחות מאחד מל', כמו בבהמה וספינה (כמבואר בפרק ב סעיף יב), וצריך לומר שדרך לשלם עבור תוספת משוי, כמבואר שם.

סה. כתב הרמ"א (סימן קעו סעיף מח), מי ששולח חבירו בעסקיו ונתפס, יש אומרים דאם הלך בשבילו בחנם חייב לפדותו, דהו"ל כשואל שחייב באונסין, ויש חולקים, ע"כ. (כתב במעין גנים לדעת היש חולקים, שאם פדאו המשלח מעצמו אין השליח חייב להחזיר לו, ואף אם נתן לפדיונו ממעות השליח מבלי שיאמר לו, יכול לומר מי הכריחך לפדות אלא ודאי בשביל עצמו פדאוהו). והמחבר בשו"ע סימן קפח (סעיף ו) כתב, מי שהגיע לו היזק בממונו מחמת שליחות שולחו, או שהעלילו עליו מחמת השליחות והפסידוהו ממון, אין המשלח חייב לשלם לו נזקו, ע"כ.

והדיעה הראשונה שברמ"א היא מדברי הגהמ"ר (פ' האומנין סימן שנט, וכן בהגהות השניות סימן תסא, ושם כתוב: לפי שיטה זו, ולא מצאתי אהיכא קאי, והיותר נראה שהגה"ה זו שייכת לריש פרק הפועלים על דברי רבינו מאיר שיובאו להלן), וז"ל, נ"ל דאם שמעון הלך שם בשליחותו של ראובן בשכר ונתפס, ולא נתפס בשביל ראובן, דאין על ראובן מוטל לפדותו, אבל אם בחנם נעשה שלוחו חייב ראובן לפדותו, דשאלה שייך בגוף בעלים, דאע"ג דלא דמי ממש, דבגוף האדם לא שייך גניבה ואבידה כמו גבי אומנין, מ"מ נראה כדפי', כדאיתא בפ"ק דסנהדרין מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו, ע"כ.

והדיעה השניה ברמ"א (כפי שציין במ"מ שם) היא עפ"י דברי הרמב"ן (במיוחסות סימן כ) במי שהגיע לו היזק בממון שלו מחמת שליחות שולחו, או שהעלילו עליו מחמת השליחות והפסידוהו ממון אם חייב המשלח לשלם לו נזקו, והשיב שאין המשלח חייב בתשלומי נזק השליח, שלא מצינו אלא בנזקי עצמו או בנזקי ממנו, אבל בנזק שהגיע לשליח, מה הזיק המשלח ומה הגיע לו מחמת פשיעתו, וכ"ש אם השליח שכיר, שהרי הלך בשכרו, כדכתיב ואליו הוא נושא את נפשו,

והרשנין (ב"מ דף קיב ע"א) שעל שכרו עלה בכותל ונתלה באילן, כלומר, ולפעמים שיפול ממנו וימות, ובכלל סכנת נפשות הכניס עצמו מחמת שכרו, ואלו דברים פשוטים הם, הגע בעצמך מי ששכר פועל נפח ויצא גץ מתחת הפטיש והדליק גדישו של נפח, מי חייב בעה"ב מפני שהיתה מלאכתו, ואפילו היה הפועל בחנם, ואפילו שבגרם שליחותו הגיעו הנזק, גרמא בנזק הוא ופטור, ע"כ. ודברי המחבר בסימן קפח הם דברי הרמב"ן, ולכאורה הוא גם דעת היש חולקין שברמ"א הנ"ל, אבל הסמ"ע (בסימן קפח ס"ק יא) כתב שלא הביא הרמ"א דעת המרדכי (שם) אלא בנזקי גוף השליח, שיש לומר שגופו שאול לו, אבל כשהוזק השליח בממונו יש לומר דלכו"ע פטור המשלח, ולכן לא הביא הרמ"א כאן שיש חולקין. והט"ז בסימן קעו כתב שדעת המחבר כדעת היש חולקין. ונראה שמפרש גם בדברי המחבר דאירי בנזקי גופו, ופסק כשיטה זו משום שלא קיבל עליו שמירת גופו, ועי' להלן.

והב"י בסימן קפח הביא דברי המרדכי (ריש פרק הפועלים) בשם רבינו מאיר, על האב ששלח את בנו בשליחות ונתפס, ואין לבן ממון, שחייב האב לפדותו אם יש לו, דלא יהא אלא קרוב דקרוב קרוב קודם, מידי דהוי אעבד עברי הנמכר לעכו"ם וכו', וכ"ש האי דבעל כרחו, ואפילו אינו סמוך על שלחנו, כיון שהלך בשליחותו א"כ היה גופו שאול לאביו ומחייב לפדותו בכדי דמיו, דלא גרע מבהמתו דקיי"ל ש"ש שהיה לו לקדם ברועים בשכר ולא קידם חייב, א"כ שואל נמי יש לו לקדם בשכר ולא יטול מבעה"ב כלום וכו', אבל היכא דיש לבן אם האב חייב לפדותו כשהוא שאול, צ"ע, ע"כ. ונסתפק הב"י בטעם חיוב האב, אם משום שהוא בנו או מטעם שהוא שלוחו. ולכאורה אינו מובן ספיקו, דאם מטעם שלוחו מאי נ"מ אם יש לבן ממון או לא. ונראה כונת הב"י שהר"מ בעצמו מסופק אם יש לחייבו משום בנו או שלוחו, ולכן כשאין לבן הרי ממ"נ חייב האב, אבל כשיש לו, אם מטעם בנו פטור, אבל

מטעם שלוחו חייב, ולכן נשאר בצ"ע כשיש לבן, וממילא גם בשליח אחר הדבר בספק, ועי' ערך ש"י (סימן קעו) מ"ש בזה.

ובשו"ת מהרי"ק (סוף שורש קנה) נראה שבתחלה הבין בדברי הר"מ שעיקר החיוב הוא מטעם שלוחו, אבל בסוף דבריו כתב שהר"מ מספקא ליה בזה, וכתב עוד שם שאף אם היה חייב משום שלוחו אינו אלא כשעיקר הליכתו היה בשליחות המשלח, שיש לומר שנעשה גופו שאול לו, אבל כשעיקר הלך לצורך עצמו ואגב אורחיה לקח עמו חפץ של המשלח, לא שייך לומר שנעשה גופו שאול לו. ועוד כתב שדוקא כשהוא נתפס חייב האב בהשבת גופו, אבל כשכבר יצא אלא שהפסיד ממון על ידו, אין המשלח חייב בדמי בטלתו, וכ"ש בושטו וצער, שאינו אלא גרמא (וצ"ע במ"ש שם שאפילו במה שנתפס שמעון אין נראה לחייב ראובן מאחר שכבר יצא שמעון מתפיסתו ודמי למבריח ארי).

ומשמע עוד מדברי המהרי"ק הנ"ל, וכן מדבריו בשורש קלא, שמשוה דעת הרמב"ן עם דעת הר"מ, שבנזקי ממון פטור המשלח, אלא שבנזקי גופו כשהוא שאול מצדד הר"מ לחייב המשלח. ולא הזכיר המהרי"ק דברי הגהמ"ר שמחייב המשלח לפדותו כשהוא שאול לו. ולכאורה הוא כדברי הסמ"ע דלעיל, אלא שצ"ע מנין להרמ"א שהרמב"ן חולק בנזקי גופו. והיה אפשר לומר שמ"ש הרמ"א ויש חולקין, לא נתכוין לדעת הרמב"ן, אלא לדעת הר"מ שבמרדכי שלא החליט לחייב את האב בנזקי גופו אלא בצירוף הטעם שהוא בנו, או אפשר שהרמ"א מדייק מדברי הרמב"ן שהביא מה שדרשו מואליו הוא נושא את נפשו שמכניס עצמו לסכנת נפשות, ומשמע שאפילו בנזקי גופו שייך טעם זה, ועי' כנה"ג (מהדו"ב סימן קפח) שהאריך בזה.

והמב"י (שניות סימן קנו) משהו דעת הרשב"א (הרמב"ן במיוחסות הנ"ל) עם דעת הגהמ"ר, וכתב שלא פטר הרשב"א את המשלח אלא כשהוזק שלא מחמת המשלח, כגון שנשבה בדרך שגם

שלא בשליחותו היה הולך שם, ואינו בסיבת המשלח, ולכן פטור, וכמ"ש בלשונו בנזק שהגיע לשליח מה הזיק המשלח, ובוזה גם הגהמ"ר מודה, אבל בנזק שהגיע לשליח בסיבת המשלח, כגון שהשבאים שונאים למשלח וידעו שהוא שלוחו, וכ"ש כשהמשלח היה חייב לשבאים דבר ושבו אותו ואת נכסיו, פשיטא דחייב המשלח, דהו"ל כפושע לגבי השליח, וכן אם שלחו למכור סחורה ונמצא זיוף שלא ידע השליח, ומחמת כן הפסידוהו גם נכסיו, ודאי חייב המשלח גם בהפסדו, שבסיבתו הוזק ונפסד, וגם הגהמ"ר איירי בכה"ג. והש"ך בסימן קעו (ס"ק נו) ציין לדברי המבי"ט וסיים בצ"ע, ונראה דלא ס"ל כחילוק המבי"ט, שמדברי הרמב"ן משמע דאיירי גם בנזק שמסיבת המשלח, שאינו אלא גרמא, וגם בהגהמ"ר משמע דאיירי גם בנזק שלא בסיבת המשלח, דשאל הוא וחייב באונסיו.

ושם בסימן קפח כתב המבי"ט בדין רב העיר שרצה לייסר פריצים מבני העיר כדי להחזירם למוטב, ומחמת כן הלשינו עליו ונתפס והוזק גם בממונו שחייבים בני העיר לשלם נזקו, שבשליחותם נתפס, והביא דברי הגהמ"ר הנ"ל שחייב את המשלח, וגם בח"א (סימן קכג) כתב המבי"ט שבנזק הבא מחמת המשלח חייב המשלח, ומפרש דברי הרשב"א שבא הנזק שלא מחמת המשלח ולכן פטור, וכעין זה כתב בתשב"ץ (ח"ד טור השני סימן יז).

ובשו"ת שארית יוסף (סימן עז) העלה שתשובת הר"מ ע"כ לא חייבו אלא משום שהוא אביו ובחנם, אבל בשכר אינו חייב לפדותו, וכמ"ש בהגהמ"ר וכן הרשב"א, והעלה שבשכר לכו"ע פטור, והביא ראיה מדברי הרא"ש בתשובה (כלל פט סימן ד) שפטר שותף מלפדות שותפו שנתפס, משום שהן רק ש"ש ואין גופו שאול (בקונטרס שארית יעקב (שם) תמה שלא הביא סיום דברי הרא"ש שכתב בהדיא שהשואל גוף חבירו לעשות מלאכתו אינו חייב באונס גופו אם נשברה רגלו או נשבה במלאכתו, ועי' שו"ת מהר"א ששון

(סימן פה) מ"ש בביאור דברי הרא"ש, ובד"ג (כלל זה סימן עז) מדייק שלשית הרא"ש פטור אפילו בפשיעה, משא"כ לדעת הרמב"ן, אבל בחנם חייב לפדותו, ואע"פ שמדברי הרשב"א לכאורה משמע שאפילו בחנם פטור, מדכתב וכ"ש אם השליח שכיר, יש לומר שבשכר פשיטא ליה אבל בחנם לא החליט למעשה, והמהרי"ק שפסק כהרשב"א לפטור אף בחנם לא ראה דברי הגהמ"ר. ובחידושי רעק"א לאו"ח (סימן יד) במג"א (סק"ח, נמצא במהדורת קניגסברג ובור השלחן בהוצאת לוי אפשטיין ירושלים, והבאתי דבריו בפת"ח [ח"ג] דיני פקדון פרק ט הערה נט), כתב לדברי המרדכי שמחייב בשולח בנו בחנם משום שואל, אע"ג דהבן מצוה קעביד משום מצות כיבוד אב, והרי כתב הר"ן בתשובה (סימן יט) שהשואל ס"ת פטור מאונסין משום שהמשאל מצוה קעביד ונהנה מפרוטה דר"י, ולפי"ז גם כאן יהא פטור, וכתב דאפשר שהמהרי"ק לא נחית לסברת הר"ן, ומצדד לומר דהר"ן חולק על דין זה, ויוכל המוחזק לומר קים לי כהר"ן, וסיים בצ"ע לדינא, ולענ"ד אפשר דאיירי בשולח בנו לעסקיו ולא לצורך גופו, ובכה"ג יתכן שאין בזה משום מצות כיבוד אב.

ובשו"ת מהר"י קצבי (סימן כא) הביא דברי הרמב"ן ומהרי"ק, וכתב בשם הרדב"ז שהרמב"ן והר"מ חולקים אם שייך דין שאלה בגוף האדם, ורצה הרדב"ז ליישב דברי הר"מ שבתחלה רצה לחייבו רק בכדי דמיו מצד חיוב האב, ולבסוף חייבו מדין שואל אפילו ביותר מכדי דמיו, ודחה דבריו שלא משמע כן בהר"מ. ומצדד לומר דלא פליגי, אלא שהרמב"ן איירי כשעיקר הליכתו אינו לצורך משלח, וכעין שחילק המהרי"ק, ועוד מחלק שהרמב"ן איירי בנזקי ממון והר"מ בנזקי גוף (וכדעת הסמ"ע), ומיישב בזה גם דברי הר"מ עצמו, שאם אין לבן ממון הוי כנזקי גופו שצריך לפדותו, אבל כשיש לו ממון מסתפק הר"מ דאפשר שבכלל נזקי ממון הוא, שיכול לפדות עצמו, או דילמא סוף סוף נתפס גופו מחמת

השליחות שבזה מודה הרמב"ם שהמשלח חייב, וכעין זה כתב בשו"ת חת"ס (ח"מ סימן נב).

ובספר אורים גדולים (לימוד ריד) כתב בדין פרנס הקהל שאינו נוטל שכר שנתפס והפסיד ממון רב כדי להשתחרר, והביא דברי המבי"ט שבאונס שלא מחמת המשלח לכו"ע פטור, ותמה שהרי בהגהמ"ר מחייבו מדין שואל שחייב אפילו באונסין דעלמא, ובמ"ש המהרי"ק בדברי מהר"מ שבנזקי גופו חייב אבל לא בנזקי ממונו, מפרש שבנתפס אין חילוק בין בשביל גופו או בשביל ממונו, דסוף סוף נזקי גופו הוא, וכ"ש באופן שאם לא יביא ממון ילקוהו, ורק בליסטים שאינם מחפשים רק ממון וכשאינן לו מניחים אותו מיקרי נזקי ממון, ודלא כמו שהבין בפני משה (ח"ב סימן יז) בכונת מהרי"ק לחלק בין נתפס בשביל גופו או בשביל ממונו, ובנדון ידידיה כיון שהפרנס לא נתפס בשעה שעסק בצרכי צבור, ודאי שאינו נקרא שואל והקהל פטור.

ובשו"ת רשד"ם (ח"מ סימן תלה) נשאל במי ששלח משרתו נער גדול בשנים לדרך פלוני ונהרג בדרך ע"י ליסטים ר"ל, ותובע אביו דמיו שהוא היה מכלכל שיבתו ומפרנס אנשי ביתו (ע"י להלן הערה עא), והנתבע טוען כיון שהיה גדול לא היה לו לילך, והביא דברי הרשב"א (הרמב"ן) שאין המשלח חייב בנזקי השליח, ועוד פטרו מטעם שהיה לו שלא לילך, וכמו שאמרו בנשרף גדיש והיה עבד סמוך לו שפטור על העבד מפני שהיה לו לברוח, וכן בהניח גחלת על לבו שהיה לו לסלקו, וכ"ש בנ"ד שלא עשה המשלח מעשה והיה לו שלא לילך, ואם לא ידע שהדרך מסוכנת, א"כ גם המשלח אנוס ופטור, ואפילו בלא טעם זה יש לפטרו אפילו בשואל, עפ"י דברי הרמ"ה שהביא הטור בסימן שמ שהשואל בהמה לילך לדרך ידוע ובאו ליסטים דחשיב כמתה מחמת מלאכה, ואע"פ שהרא"ש חולק, מדברי מהרי"ק משמע דלא פשיטא ליה שהרא"ש חולק למעשה, ועכ"פ אין להוציא מיד מוחזק.

וגם בשו"ת חת"ס (ח"מ סימן נב) כתב כעין

סברת הרשד"ם, שהרמב"ן איירי כשנתפס מחמת השליחות וכדעת הרמ"ה דמיקרי מתה מחמת מלאכה (ע"י ש"ך סימן שמ שכתב שהרמב"ן ע"כ לא ס"ל כהרמ"ה, וצ"ע), וכמ"ש הרמב"ן מדרשה דואליו הוא נושא את נפשו, ואילו הגהמ"ר איירי כשנתפס שלא מחמת השליחות, ולכן חייב מדין שואל, ולא פליגי. וכעין זה כתב בנה"מ (סימן קצו סק"ס). וכבר העיר במשפט שלום (שם) שסברת המבי"ט היא להיפך (ע"י לעיל). אמנם מ"ש האחרונים הנ"ל בדברי הרמב"ן שהפטור הוא משום מתה מחמת מלאכה, צ"ע, שמדברי הרמב"ן משמע שעיקר הפטור הוא משום שבשכרו הוא מוסר נפשו, ומשמע שבשואל חייב, מיהו אפשר דס"ל בדעת הרמב"ן לפטור אף בשואל משום מתה מחמת מלאכה.

ועוד נראה שאם באנו לפטרו מדין מתה מחמת מלאכה ועפ"י סברת הרמ"ה, צריך לומר שהאונס רגיל לבא מחמת המלאכה, כגון ליסטים בדרך, אבל באונס שאינו רגיל לבא מחמת המלאכה חייב אף לדעת הרמ"ה, כדמוכח מדברי הנה"מ בסימן שמ (סק"ה, ע"י פת"ח [ח"ג] דיני פקדון פרק י סעיף י), וא"כ אפשר שגם המבי"ט שמחייבו איירי בכה"ג שבא מחמת השליחות אבל אינו רגיל לבא, אבל באונס שלא מחמת השליחות כלל לעולם פטור. וגם במשפט שלום העלה שאם פשע המשלח כגון שידע שדבר זה יש בו חשש עלילה ושלחו חייב מדין מזיק, ואם גם השליח ידע שיש חשש, איהו דאפסיד אנפשיה ופטור המשלח. אלא שנסתפק אם בפשיעה חייב המשלח גם בד' דברים או רק בנזק, וכמ"ש הקצה"ח (סימן שלג) דאף כשחייב מדינא דגרמי פטור מד' דברים (ע"י לעיל הערה סג).

עוד הקשו האחרונים בעיקר חיוב המשלח מדין שואל או שוכר, הרי כיון שגוף השכיר או השואל נשכר או נשאל לו ה"ז כבעליו עמו, ופטור אפילו מפשיעה. והרשד"ם הנ"ל באמת דחה דברי הגהמ"ר מטעם זה, וכן תמה בשו"ת חכם צבי (נוספות סימן ד) ובבית מאיר (לאהע"ז

סימן פ), ובנה"מ (סימן קעו סק"ס) כתב דהמחייבים ס"ל שהבעלים נקנים באמירה לחוד, והוי כנשכר קודם התחלת מלאכה, ולדעת הסוברים שאין הבעלים נקנים באמירה (עי' פת"ח [ח"ג] דיני פקדון פרק ו), אה"נ שפטור מטעם בעליו עמו (לכאורה צ"ע דבשלמא בחפץ ובעלים אפשר לחלק בכך, אבל בנ"ד אם נאמר שהבעלים נקנים באמירה, הרי גם חיוב אונסין של גופו מתחיל באותה שעה, ושוב הוי כבעליו עמו).

ובשו"ת חת"ס הנ"ל כתב שלא נאמר פטור שאלה בבעלים אלא בשני גופים, כגון בעלים וחפץ, אבל בגוף אחד לא מצינו פטור בעלים, ועיקר פטור בבעלים חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו (וכן תירץ מהר"י קצבי הנ"ל), ועפ"י העלה החת"ס במי שמושכר אצל בעה"ב ויש לו בת קטנה ושלחה בעה"ב בשליחות בחנם ואירע לה הפסד בגופה, אפילו באופן שהמשלח חייב, פטור כאן מדין שאלה בבעלים, כיון שהבת ברשות אביה למכרה לאמה נמצא שהמשלח שאלה מאביה, וכיון שהאב מושכר באותה שעה ה"ז כשאלה בבעלים (קצת צ"ע שלכאורה כל זמן שלא מכרה אינה ברשות האב לעשות מלאכה, ולא מצינו שיכול האב לכוף בתו שתעשה מלאכה אצל אחרים בחנם, מיהו אפשר שאע"פ שאינו יכול לכופה למלאכה, כשעושה מלאכה הרי הוא מדינא של אב, ונמצא שהאב הוא משאיל), ועי' דברי גאונים (כלל זה סימן עה) ובערך ש"י (סימן קעו), ובאורחות המשפטים (כלל ח סימן ד).

ובנה"מ (סימן קעו סק"ס) כתב על מ"ש הרמ"א (שם) שחייב באונסי גופו משום שואל, דהיינו דוקא בשליח שהוא קבלן שאינו נקרא עבד ואין דינו כקרקע, כמ"ש הסמ"ע (סימן רכו ס"ק נט), אבל בשליח או פועל ששכרו, הרי הוא כעבד שנתמעט מדיני שומרים, וגם בבית מאיר (לאהע"ז סוף סימן פ) דחה דברי הגהמ"ר מכח טענה זו. ולענ"ד לא זכיתי להבין, שהרי ההגהמ"ר איירי בעושה בחנם, ומה שייך לחלק בין פועל לקבלן, ועוד נראה מסברא שכשעושה בחנם אין לו דין

עבד כלל (עי' פרק יא בדין עושה בחנם אם יכול לחזור), אמנם במשפט שלום (שם) לא הקשה מדין עבד אלא משום דאדם דינו כקרקע, וכן הביא שם בשם ספר יהושע (סימן תעב) שהקשה כן, וזה קשה גם כשעושה בחנם. ועוד צ"ע שהרי כמה אחרונים כתבו להשוות דעת הרמב"ן עם דעת ההגהמ"ר, והרי הרמב"ן לא ס"ל לחלק בין קבלן לשכיר לענין אונאה, כמ"ש המ"מ בשמו (עי' פרק ח הערה ז), וסובר שאף בקבלן יש דין אונאה, וע"כ לא ס"ל שאדם דינו כעבד ואף לא כקרקע, מדהוצרכו לטעם דשכירות אדם לאו ממכר הוא, ולא משום מיעוט עבדים וקרקע (ועי' לעיל (הערה סג) בדין הטעינו חבירו יותר מהראוי שהבאתי דברי הרמב"ן, ומשמע מדבריו (שם) שבשוכר עבד חבירו אינו דומה לעבד וקרקע, ורק בשוכר עבד מחבירו כתב כן, וא"כ אפשר שהגהמ"ר ס"ל כוותיה, ולא קשה קושית האחרונים, אלא שא"כ צ"ע שהרמ"א סתם כאן לפוטרו מדין שואל).

עוד כתב בנה"מ (שם) במ"ש הגהמ"ר שאף בשכיר לא שייך גניבה ואבידה בגוף האדם, ולכאורה היה נראה שדוקא גניבה ואבידה ממש לא שייך אבל דין גו"א שייך, ונ"מ באונס כעין גניבה שחייב בש"ש יהא חייב אף בשכיר, אבל הנה"מ כתב שאף באונס כעין גו"א פטור, וצ"ע.

כתב בחור"ד (סימן קסח ס"ק כז) אחד שהיה שליח בין ישראל לעכו"ם לקנות או למכור, ואחר שהיה החפץ כבר ביד הישראל, העליל הגוי על השליח וכפהו שיחזיר לו החפץ או הדמים, ודאי שאין הישראל חייב להחזיר לו, דאין המשלח חייב להציל השליח מעלילה, עיי"ש עוד. ובסק"ל שם כתב עוד על דינא דשו"ע (שם סעיף טו) בישראל שלוח מישראל ברבית לצורך גוי על משכונו של גוי, ואחר זמן רוצה המלוה למכרו, והשליח אומר אל תמכרהו כי הגוי אלם, אין המלוה צריך לחוש לדבריו, משום שאין למלוה כלום עם הגוי, ואם השליח ירא ממנו יציל עצמו ויפדה את המשכון או שיוסיף משכון למלוה כדי שלא יפסיד בהמתנה, וכתב הש"ך (סק"נ) בשם

הבית^ס, ואף אם הוזק בגופו, אם שכיר הוא פטור בעל הבית^ס, אבל אם עשה בחנם והוזק בגופו, יש מחייבים^{סח}, ויש פוטרם אף בזה^{סט}, ויש מחלקים שאם בא האונס מחמת השליחות או המלאכה פטור, אבל באונס שלא מחמת המלאכה חייב בעל הבית^ע.

ל. אירע האונס מחמת פשיעת בעל הבית, דעת כמה פוסקים שחייב בעל הבית אפילו בשכיר ואפילו בנזקי ממונו^{עא}.

[1234567]

עא. ע"י לעיל מדברי המשפט שלום שהסכים לסברת המבי"ט, וכ"כ התשב"ץ, ומשמע שחיובו מדינא דגרמי, ולכן אין לחלק בין שכיר לעושה בחנם, ולא בין נזקי גופו לנזקי ממונו, וע"י לעיל (הערה סג). ולעיל הבאתי דברי השאלה בתשובת הרשד"ם שתבע האב דמי בנו הנהרג שהיה מפרנסו, והרשד"ם בתשובתו לא השיב על פרט זה, ונראה לכאורה דפשוט שאין לחייב על זה, דלא עדיף משבת, ואפילו אם נאמר שחייב בד' דברים, לא מצינו שבת כשנהרג, ויתבאר עוד בע"ה בפת"ח (ח"ו) דיני נזיקין (פרק ב הערה ג).

וע"י לעיל (הערה סג) בדין הטעין על הסבל יותר מהראוי שחייב השוכר בנזקי הפועל, ולכאורה לפי המבואר יש לחייבו משום דינא דגרמי, שמחמת פשיעת השוכר בא לו הנזק, ולא ראיתי בדברי האחרונים כאן שצינו לדין דלעיל. ובספר נפש חיה כתב שחיוב המטעין הוא מדין שואל, וכסברת הגהמ"ר דלעיל, ואע"פ שמקבל שכר, כיון שנתכוין להטעינו יותר מהראוי, הרי בתוספת זו עושה בחנם, ואע"פ שמדינא חייב לשלם עבור התוספת, הרי לא נתכוין לכך. ועדיין צ"ע, דא"כ אף בפחות מאחד מל' יהא חייב, ובשלמא אם נאמר שהחיוב הוא מדין מזיק, אפשר שבפחות משיעור זה אינו בכלל מזיק, אבל לסברת הנפש חיה קשה. ועוד קשה לדבריו שכתב שהרמב"ן שנתקשה בטעם חיוב המטעין הוא לשיטתו שחולק על ההגהמ"ר, וצ"ע, דוכי מפני שהוקשה לו בטעם החיוב יחלוק הרמב"ן על גמרא מפורשת

הב"ח דהיינו דוקא בסתם, אבל אם אמר המלוה אתה תהיה שלוחי וכו', פשיטא דיכול השליח לנמך למלוה אל תמכרוהו כי הגוי אלם, וכתב שם החו"ד דאף כשעשאו שליח היינו דוקא כשצוה המלוה לשליח שלא להזכיר שמו לגוי, רק שיעשה השליח עצמו בע"ד כנגד הגוי, אבל כשצוה להשליח להזכיר שם המלוה א"צ לחוש, דהא מבואר בסימן קפח (סעיף ו) דמי שהגיע לו היזק מחמת שליחות שולחו דאין המשלח חייב בנזקו, וע"י ברית יהודה.

סו. שו"ע סימן קפח סעיף ו, וכבר נתבאר לעיל שהסכמת רוב האחרונים שבנזקי ממונו פטור. סז. כדמשמע מדברי הרמ"א בסימן קעו (סעיף מח) שאף לדעת המחייבים היינו דוקא בשואל, שנעשה כשואל על גופו וחייב באונסין, אבל בשכיר שדין הבעלים כשוכר פטור מאונסין.

סח. רמ"א שם בדיעה ראשונה, ולדברי הסמ"ע גם דעת המחבר כן בסימן קפח, ולדברי המהרי"ק גם הרמב"ן מודה בזה, וכמ"ש לעיל בדבריהם. וע"י לעיל מדברי המהרש"ם במשפט שלום בדין חיוב בד' דברים.

סט. רמ"א שם בדיעה שניה, ופסק הט"ז כוותיה, וכן פסק בבית מאיר, וכן משמע בתשובת הרא"ש שהבאתי לעיל שאין דין שאלה בגוף האדם.

ע. שו"ת חת"ס (חו"מ סימן נב) ונה"מ (סימן קעו סק"ס), וכן משמע מדברי הרשד"ם, ולשיטתם אף הרמב"ן מודה לזה, וע"י לעיל.